

Inertnost (inercie)

Mezi nejstaršími řeckými filosofy se poprvé objevil názor, že základní stavební kameny skutečného světa jsou vnitřně homogenní a navenek inertní. Nejznámější je Empedoklés, jehož učení o základních čtyřech elementech (stoicheia) mělo nadlouho na další myšlení velký vliv. Jakousi protiváhou netečných elementů (prvků) se měly stát dva „činitelé“, dvě „síly“, které ony inertní prvky ovládaly, totiž Láska a Svár. Sám Aristotelés se k jeho koncepci kriticky vyjadřoval a zpochybňoval zejména onu dvojici, která by měla být nahrazena silou jedinou (s argumentem, že táž „síla“ v něčem působí rozpadání nebo oddělování, ale eo ipso zároveň spojování). Myšlenku inertních „elementů“ však nezpochybňoval, nepochybně také pod vlivem atomistů, které v mnohém pozitivně hodnotil, zvláště Démokrita. Působení výlučně vnějších „sil“ však prolomil přinejmenším Platón svým pojetím „duše“ jako toho, co k pohybu (změně) vede zevnitř (to sice převzal i Aristotelés, ale rozšířil to o chápání tzv. *energeia*, což může být chápáno jako cosi širšího a obecnějšího než duše, ale také jako pouze jiné pojmenování). Na Aristotela navázali na sklonku nové doby zejména myslitelé, kteří odmítali redukcionismus mechani(c)stů a „materialistů“ a poukazovali na nutnost předpokladu zvláštní životní síly či energie při chápání životních projevů a vůbec života (*vis vitalis*, odtud vitalisté). Je nicméně s podivem, že i tito vitalisté jakoby bez protestů akceptovali neživou „hmotu“ jako inertní, a to i když se někdy nechali inspirovat myšlenkou „nitra“ Leibnizových monád, jejichž aktivita měla ovšem pouze „soukromý“, individuálně omezený charakter a vlastně nemohla navenek nic ovlivňovat. Vitalistům zcela unikla myšlenka, kterou prosadil vlastně až Hegel, a to nezávisle na vitalistech a jejich akceptování inertní hmoty; až Hegel rozpoznal zásadní důležitost nalezení cesty přechodu mezi „nitrem“ a „vnějškem“, a to oběma směry. Teprve Hegel skutečně myšlenkově překonal (nejen odmítl) myšlenku čehokoli inertního, vůči okolí netečného, a to důrazem nejen na skutečnost, ale na obrovský význam niternosti a vnitřní aktivity.

(Písek, 120811-1.)